

dregera (E. T. C. I, 190); «ipsa parada de ipsa *madri-guera*», doc. de 1046 (orig.), cap a Banyeres (B. Penedès), *Cart. de StCugat II*, p. 253), no sabem si en el sentit aquòs o el del cast. *madri-guera* 'cau' (*DECH II*, 75a12); cat. antiq. 'cau de conills' (*DT*o. 1670); a Ribagorça en el q. 'matriu d'una femella': «qui sabe lo que tindrà ixa vaca a la *madri-guera*» (Ferraz, p. 75); i el verb derivat val. *madrigar-se* o *amadri-* 'encauar-se', 'encofurnar-se, arripir-se': a l'Albufera en el parador o *puesto* de caça dins l'estany, claven un bocoi en l'aiguamoll, el buiden d'aigua i el caçador *se madri-ga* en el bocoi (Palmar, 1962), o: «l'alacrà *s'amadri-ga* baix de les pedres» (Barxeta, 1962).

D'altra banda el nom de peix *madrilla* (cf. supra *ma(i)re* nom de peix), peix de riu [S. xv]: «el pescaven a l'Ebre sobretot a la boca del riu Canaleta, semblant al llissal», PCoromines (1923); «pescat amb *mandovella* (MA), i només quan l'Ebre baixava gros» (Bladé D., *Toponímia de Benissanet*, § 11): ll. vg. MATRÍCULA (*matriculus* id. Apuleu), també cast. oriental: *madri-la* en el riu d'Echo (1966), murc. *madrija* o *madrilla* (GaSoriano), Sogorb *-ina* «pez de río; cosa pequeña entre las de su género» (Torres Fornés); manllevat del cast. xurro, val. *madrija*, pron. *-iça* (*El Archivo*), d'on *madri-xo* pastís mall. sens dubte imitat de València.

Madrina, ll. vg. *MATRINA, comú a tot el romànic d'Occident, si bé en català a penes va usar-se en el sentit de 'padrina' (cast. *madrina*, fr. *marraine*): «fan acusacions contra aquells qui no-ls han batejats --- contra lo prevere o *madrina*, si no la bateje com batejar deu», StVicentF (*Quar.*, 282.120), on sembla tenir aquell sentit i no pas el que tot seguit domina en la nostra llengua, de 'llevadora' [1398].

En el significat 'llevadora' (accepció que també va existir en it. *madrina*, en un text del S. xiv, Petrocchi, Prati): «per manament / dels salmedines / quatre *madrines* / la remiraren, / e deposaren / --- / no ser prenyada; / fon enforcada / al Mercadal», «may s'emprenyava: / ella renyava / --- / hi treballava: / --- / ella no dexa / cercar metgeses, / velles urqueses / emprenyadores: / les banyadores / mores, *madrines*, / les adivines / e potecaris / ---», «lo pobrellet / pres-lo l'espasme / --- / ella hi apella / moltes *madrines*, / mil medicines, / menescalies / ---», «tinc gran vent / en lo ventrell / --- / mostrar-vos-he / un jorn l'orina: / ja la *madrina* / m'ha dat ventoses: / són enujoses; / pus no m'i fiu / de vós confiu / ---», «en un pesebre / --- / hac ser partera: / no hi hac *madrina*, / sor ni cosina / ---», JRoig (*Spill*, vv. 3470, 4231, 5257, 5848, 1421), que en uns mateixos contextos la fa contrastar amb *padrina*: «ab la *madrina* / e la *padrina* / —cert, no pofombres— / les males fembres / elles ordiren / fals part cobriren / ---», «aquella nit / lo fill parit / mateix havia / --- / del fillolet / pròpria mare, / també comare / fon e *padrina*, / ella *madrina* / lon, e partera» (vv. 4777, 3866).

És clar que no és mot exclusiu de JRoig: «la *madrina*: obstetrix», JnEsteve (*Li. Eleg.* k-1-a); «lo temps del part ---; la *madrina* o llevanera: obstetrix; la di-

da ---», OPou (*TbPu.*); en aquesta acc. resta usual en val. i en tot el cat. occidental, des de Tort., pel Segerià (Sarroca de Lleida, 1935) i el Pall. fins a les valls més altes (Cardós i Vall Ferrera, 1932-4); es va usar també *gallina madrina* 'lloca o ponedora': «fa --- l'alberc d'en Tarnar una *gallina madrina*» en un doc. d'Urgellet del *Spill* de Castellbò, a. 1518 (relatiu a Cerc, f° 104r^o); *madrineria*.

+*Madri-ssa* té el sentit de 'truja' «té de guardar los *puercos* <ll. *los bacons*> y las *madrisas* també», MilàF (*Romllo.*, 234M) sembla un *MATRICIA 'la bèstia de la gran matriu' (o metaplasme del mateix MATRIX, tal com NUTRICIA (> *nourrisse*, *nodrissa*) en lloc de NUTRIX. *Madri. Madrona*.

Madastra: és la forma que cal considerar com a catalana (que alguns alteren per metàtesi en *madrastra*, vulgarisme que d'altres, per influència del castellà o llatí, han provat de canviar en *madrastra*), però és la forma antiga del mot i la moderna i de tots temps. ja documentada des dels primers testimonis en el S. xiv, i d'ús quasi constant des de llavors en literatura (i més en la llengua parlada): «la revna, *madastre* nostra», Cròn. del Cerimoniós (§ 65, així ms. A i ed. Pagès, 60.36, que la versió a, antiga i revisada, solament inventeix en *nostra madastre*, també sense -r-).

Eiximenis sempre així, almenys en *L. de les Dones*: «havia jagut ab sa *madastra*» (cap. 229, id., caps. 49, 96, comprovats tots ells, tant en el ms. principal A, f° 162r1, 39v1, 68v2, com en l'incunable 159r2, 37r2, 69r1, en el darrer passatge acompanyat per *padastre*, igual); «après dinar, / reposaràs, / contemplatàs / sa plasent cara / de mare cara, / no de *madastra*, / ni germanastra, / ni de cunvada / ni desdenyada / muller diable», JRoig (*Spill*, 12875, així Chabàs, que no n'hi dóna cap variant, per tant és la forma del ms. i deu ser unànime en les eds. antigues); «Romàs lo fiyll, morí la mayra, / e lo cavaller pres-ne altra: / e la *madastra* (si) s'ha pensats / que lo filastre fos tudats: / que si ella infant avia / lo cavaller lo (primer fill) heretaria / e .I seu no seria heretat», *Set Savis*, v. 2695, «e la *madastre* conech-ó / e a son marit comptà hó». «e aquest nul mal no meria / mas la *madastre* féu falci», ib., vv. 2862, 2919; *madastra*, *Vocabulari Cat.-Ale.* de 1502 (§ 420).

Sens dubte hi ha hagut alguna vacil·lació en la nostra literatura, però en gran part és per intervenció d'impressors i correctors d'impremta, obsessionats per prejudicis castellans o llatinitzants: i llavors sol haver-hi variants d'una ed. a l'altra. També els autors moderns, de llengua viva i conscient, usen la forma en *-da-* a totes les regions de la llengua: «Qui no creu la bona mare ha de creure la mala *madastra*», carta de MrnAquiló citant el famós proverbi a JColléll, a. 1887 (*BABL* XII, 114); «se va tornar a casar: sa *madastra* no podia veure aquella nina, fins que arribà a treure-la defora de ca seua --- li contà que sa *madastra* l'havia engegada i li va dir que se volia llogar», rond. mall. de l'Arx. Ll. Salvador (p. 162), i allà és ja la forma del *DFgra.*; «a la *madastra* el nòm li basta --- al *padastre* també li tòca alguna esguerdia --- però la *madastra* ---»,